

reibe d'Anglia II, 133-57) coincideix essencialment amb les meves conclusions. En germànic el mot està estrictament limitat al germànic occidental (manca completament a les branques escandinava i oriental del germànic), fins es nota que en anglo-saxó i anglès la seva representació és menys vigorosa que a Terra Ferma.

És molt probable, doncs, que pertot sigui provinent del fràncic, directament o indirecta, a través del francès; que vagi existir en un dialecte tan arcaic, i tan a part, com és el suet, és ben incert, i en tot cas és segur que no va passar des del sueu a cap llengua romànica. Enterament confirmat que en cap font germànica no existeixen formes en *-r* (per més que formes com *filtrum* apareguin en glosses en baix llatí, estudiades per Kluge, suspectes de germanisme, però que també són susceptibles d'interpretació purament romànica), i que no hi ha cap raó per creure que vagi existir una variant amb *-r* sufixal en cap dialecte germànic, ni cap amplificació radical en *-r*. Es pot donar per segur que es tracta d'una *r* introduïda pel romànic, segurament per repercussió de l'altra líquida.

El citat b. ll. *filtrum* es va usar especialment en obres tècniques per designar el filtre o colador tecnològic i farmacològic, perquè els coladors sovint s'han fet de feltre; d'on per via sàvia s'ha pres *filtru*⁴ [Lab. 1839] i els seus derivats *filtrar* [Belv.] i *filtració* [Belv.], usats també en les altres llengües europees [fr. *filtru* c. 1570, it. *filtro*, *-are*, S. XVII, *feltrare* c. 1600; cast. 1732]. *Infiltrar* [Lab. 1839]; *infiltració* [id.].

Enfeltrar; *enfeltrador*, *-ació*, *-ament*; *enfeltre* (*anfeltre*), *enfeltrir*-se.

¹ P. p. MiretS del cartoral de Gardeny, *El més antic text lit. cat.*, p. 21. Pot ser el mateix el doc. dels *TemplH* de MiretS (p. 161), que és del mateix any i on també se cita amb una vànova. — ² Cf., fins avui, maestr. «*feltre*: collaró gros molt farcit de borra per als animals» (Benassal, GaGirona, *Voc.*), només que ací es tracta dels «animals de llaura»; acc. que s'estén des de Llucena fins a Gandesa i Tortosa segons *AlcM* (§ 2). — ³ Labialització que pogué originar-se en posició pretònica, entre *f* i la *l* velar, en els derivats *feltrat*, *feltreny*, *enfeltrar*, etc., si bé hi contribuiria la influència del quasi-sinònim *foure*/FOLRO, on la *o* ja ve del germànic. — ⁴ Que *AlcM* confon lamentablement amb l'hellenisme recent *filtru* 'beguda afrodisíaca', que no hi té res a veure, es clar, pel sentit ni per l'origen, essent pres de *φιλτρον* id., derivat del gr. *φιλέω* 'jo amo'.

Fem, V. *fems* *Fema*, *femada*, *femador*, *femar*, *femarada*, *fematal*, *femal*, *femat*, *femater*, *-ataire*, V. *fems*

FEMBRA, 'dona', ant., del ll. FĒMINA 'femella' i 'dona', però en català *fembra* no significa ni ha significat mai 'femella'. □ 1.ª doc.: la forma *femna* predomina en els Ss. XII-XIII, però *fembra* ja apareix sovint en el XIII, sembla haver existit ja en el XII i fins l'XI, i es generalitza des de c. 1300.

Femna era forma rigorosament catalana (res d'occitanisme) i encara dominant a la major part del S. XIII: «Veng El en les ciutatz qui són en riba de mar --- mas ja veng una *femna* qui era en aquela terra, e avia una fila qui avia mal de demonis e --- la *femna* --- clamà-li mercè ---», *Hom.*, 7v9; «adordonaren los còssols de Perpenyà que tot hom e tota *femna* qui obra del mester de teularia --- değa fer --- los cayrós e-ls teules de aytal motle ---», c. 1284 (RLR IV, 362, i de nou 363); i encara es troba algunes vegades en Llull, sense excloure'n mss. dels millors: «Na Renart --- dix al Orifan estes paraules: ---Recompte's que la Serpent, en Eva, que era sola *femme*, féu venir en la ira de Déu Adam e tots sos conseqüents; donchs --- bé se pot sdevenir que jo, ab mon seyn --- pusca tractar que lo rey venga en ira de son poble», *Merav.* (NCL II, 102.27), i de nou en III, 36.5; però tot seguit es rectifica posant a continuació *fembra* a 36.11, 36.13, 36.14.

Aquesta és la forma predominant no sols en el *Fèlix* (II, 78.5, 123.4, 123.10, 123.12) sinó en les obres de Llull: «Evas pensave dels hòmens malalts qui jahien en l'espital, e Aloma de les *fembres*», *Blanq.* (cap. 10, NCL I, 96.25); «fo hom major de tots hòmens e de totes *fembres*», *Do. Pu.* (ed. Gili, p. 109), i en el *Gentil i Contempl.* (veg. aquest en *AlcM*).

També en altres escriptors cabdals de la fi del segle XIII: «que-u faessen jurar a tots los hòmens de Montpestler de deu anys a ensús: que jurassen que fiyl o fiyla qui fos d'amdós, que fos senyor de Montpestler si fos hom e aytambé si fos *fembra*», «devalam per aquela porta per hon ix hom a la Isola e e-l camí de Belea, e trobè la porta tancada, e demanè qui la havia tancada, e trobè una *fembra* que dix que-ls jurats la havien tancada», Jaume I (*Cròn.*, Ag., pp. 10, 55); «co-l diable en forma de *fembra* molt bela se transformà --- sobtament un pelegrí venc a la porta, grans colps donan e --- lo bisbe demanà a la *fembra* si volia que-l pelegrí dins intràs ---», *VidesR.*, 8r2, 8v2 (entremig un *femna* també en aquest ms.). Així apareix ja dos cops en un doc. de l'Alt Cardener (Gósol) datat de 1250: «Dix Maria Poc(h)a a-N G. Clerge --- dava la primícia --- qui *fembres* eretes can pregaven Déu, mans cubertes, s'ajenolaven ---», «dig que negú clerge no pod donar penitència dreita a nul ne a nula *fembra* pus a si elex no pod proð tenir» (PPujol, *Docs. Vg. Urg.*, 15.2, 15.37; també *femna* encara en un doc. de la mateixa col·lecció, Vall Ferrera, c. 1260, 27.6); *fembra* doc. de Bna., 1274 (BABL VII, 236).

En ross., com és natural, és on la forma *femna* es mantingué més temps, de manera que l'*InvlC* encara en recull una desena d'exs. en els anys 1292 a 1379, però també en porta 15 de *fembra* des de 1249 a 1390; i si ens atenim als publicats per Alart a la RLR trobem, en efecte, *fembra* els anys 1292, 1296 (bis), 1303, 1306, 1310, 1311 (vol IV, 512; V, 90, 322; VII, 55, 57; XXIX, 55), però *femna* 1284, 1298, 1299, 1302, 1304, 1306, 1310 (vol. IV, 362; V, 91, 96, 306, 320; VII, 43, 50, 53, 61).

De tota manera, fora del Rosselló l'ús de la forma arcaica decau verticalment des de c. 1300, car *fembra*